

[B] **DE GOUDEN EEUW ALS LABORATORIUM
VOOR HET NEDERLAND VAN NU**

Wie de Gouden Eeuw echt wil begrijpen, aldus de grote Johan Huizinga in *Nederland's beschaving in de zeventiende eeuw*, doet er goed aan *Hofwijck* te lezen. In dat lange gedicht dat Constantijn Huygens in 1653 publiceerde over zijn (nog steeds te bezichtigen) buitengoed in de buurt van Den Haag, maakt de dichter een tweeduizend verzen lange wandeling in de tuin van zijn wijkplaats. Hij laat zijn geest in alle mogelijke richtingen gaan over de spannende tijden waarin hij leeft en hij verbaast zich over de unieke positie die zijn vaderland zich in een halve eeuw heeft weten te verzekeren. Huizinga is zeker niet de enige geweest die Huygens beschouwde als een van de meest sprekende iconen van de cultuur waarin hij leefde. Huygens was een ware *uomo universale* en in die hoedanigheid representatief voor de veelzijdige wereld waarin hij op de voorgrond trad. Hij was als secretaris van de stadhouder in de eerste plaats een politiek dier, maar hij was ook literator, liefhebber van beeldende en muzikale kunsten, amateur-wetenschapper en overtuigd calvinist. De verschillende facetten van zijn persoonlijkheid bieden met andere woorden samen een staalkaart van wat de Gouden Eeuw maakte tot de onwaarschijnlijke bloeiperiode die ook Huizinga erin zag: een tijd en een plaats waarin door een wonderlijk samenspel van politieke, economische en religieuze omstandigheden de basis werd gelegd van een natie en van de nationale identiteit die vandaag nog steeds herkenbaar Nederlands is.

In het eind 2012 verschenen *De Gouden Eeuw. De proeftuin van onze wereld* krijgt Huygens allesbehalve de prominente rol waar hij bij Huizinga nog als vanzelfsprekend recht op leek te hebben. Op het voorplat van de kافت van dit nieuwe boek staan onderaan een reeks miniatuurprentjes van individuen die de bewuste eeuw kleur blijven geven: Huygens staat daar opmerkelijk genoeg niet tussen – wel zien we onder meer Coornhert, Willem van Oranje, Johan van Oldenbarnevelde en Spinoza. In het boek zelf komt Huygens twee keer voor: een keer in zijn hoedanigheid van vader van de grote natuurwetenschapper Christiaan Huygens (die zelf ook maar die ene *entry* heeft) en een keer als “de snobistische Constantijn Huygens, secretaris van de Oranjes”, in

een stukje dat eigenlijk over Michiel De Ruyter gaat. Constantijn doet het met die twee vermeldingen overigens niet slechter dan een aantal andere coryfeeën die we blijvend associëren met de letterkunde van de Gouden Eeuw: P.C. Hooft komt in dit boek één keer voor, Vondel drie keer, Bredero twee keer en “vadertje” Cats al helemaal niet. Terwijl Huizinga de kern van het culturele leven (en van de bloei die dat leven in de eerste helft van de zeventiende eeuw doormaakte) nog in de letteren en in de schilderkunst zag, leggen Hans Goedkoop en Kees Zandvliet in hun boek duidelijk andere accenten.

De ondertitel van het boek geeft al duidelijk de richting aan die de auteurs met deze publicatie uit willen. Centraal in dit overzicht van de Gouden Eeuw staat de vraag hoe die uitzonderlijke bloei-periode zich verhoudt tot vandaag: in welke mate waren problemen en uitdagingen die we kenmerkend vinden voor de wereld waarin we leven – “we”, dat zijn de vroeg-eeuwentwintigste-eeuwse Nederlanders voor wie het boek in eerste instantie bedoeld is – al in de kiem aanwezig in de memorabele decennia die het begin van de Republiek der Verenigde Nederlanden vormden? Het gaat, aldus de inleiding bij het boek, om “[e]en periode waarin Nederland een laboratorium werd voor participerend onderzoek naar globalisering, migratie, tolerantie, consumentisme, kapitalisme en nog heel veel meer waar onze wereld tot vandaag aan toe mee leeft”. Ook gaat het om een periode waarin Nederland Nederland werd, waarin met andere woorden de grenzen van het huidige land werden getekend en waarin voor het eerst de gedachte werd geopperd dat die grenzen een betekenisvolle ruimte afbaken: wie binnen de grenzen woonde, was iemand anders dan wie het ongeluk had daarbuiten te wonen. Ook Huizinga besteedt in zijn boek over de zeventiende eeuw de nodige aandacht aan het in die tijd ontstane natie-beeld, maar de vraagstelling van *Nederland's beschaving in de zeventiende eeuw* is toch significant anders. Huizinga wil in de eerste plaats weten hoe het eraan toeging in de Gouden Eeuw, wat de geest van de tijd was, terwijl Goedkoop en Zandvliet een beeld van de tijd willen schetsen dat ons in staat stelt via de omweg naar de vroege moderniteit iets te weten te komen over onze eigen globaliserende late moderniteit.

Zeggen dat het beoogde publiek van het boek van

Goedkoop en Zandvliet wellicht een heel ander is dan dat van Huizinga, is tegelijk iets zeggen over het verschil tussen de gemiddelde lezer in het vooroorlogse Nederland en de huidige lezer. Voor Huizinga's lezer stonden de namen van de grote helden uit de Gouden Eeuw vermoedelijk voor meer dan ze dat nu doen. De gemiddelde Nederlander had toen ook zelden grootouders die uit een andere cultuur afkomstig waren. Huizinga hoefde geen interesse te wekken voor zijn onderwerp: die interesse was de vanzelfsprekende basis waarop hij zijn historische analyses kon bouwen. Het project van Goedkoop en Zandvliet is gericht op het aanwakken van die interesse, die niet langer als vanzelfsprekend kan worden verondersteld. Dat blijkt misschien nog duidelijker uit de bredere reeks publicaties en activiteiten waarvan dit boek een onderdeel is. Het boek hoort bij een tentoonstelling in het Amsterdam Museum (van december 2012 tot september 2013, curator Kees Zandvliet) en die tentoonstelling is op haar beurt verbonden met een door Hans Goedkoop gepresenteerde documentaire serie die min of meer in dezelfde periode op de Nederlandse televisie te zien was. In die serie

Foto Hendrik Kerstens.

probeert Goedkoop in een reeks gesprekken te weten te komen op welke verschillende manieren de Gouden Eeuw in het hedendaagse Nederland nog iets te betekenen heeft. De tentoonstelling en de televisie-serie worden op hun beurt nog eens overkoepeld in een bijzonder dynamische website (www.goudeneeuw.ntr.nl) waar de bezoeker een multimediale ervaring van de zeventiende eeuw kan opdoen. Je kunt via Facebook vriend worden met een zeventiende-eeuwer (gelukkig niet met de snobistische Huygens, want die doet natuurlijk niet aan sociale media), je kunt er de krant van de dag lezen (nieuws uit die tijd in een vormgeving van nu), je kunt er aandelen van de VOC kopen (en slapend rijk worden, zoals de site zegt) en je kunt er via een interactieve quiz kennis opdoen over feiten, figuren en gebeurtenissen die de Gouden Eeuw hebben gemaakt tot wat ze was.

Ook al is het rijkelijk geïllustreerd en bevat het, op de keper beschouwd, meer plaatjes dan begeleidende tekst, het boek over de Gouden Eeuw van Goedkoop en Zandvliet gaat zeker niet dezelfde populariserende toer op als de onderdelen van de website die ik net aanhaalde. Wel probeert het, net als de site, systematisch lijnen te trekken die van de Gouden Eeuw naar onze eeuw lopen en voor lezers van tegenwoordig duidelijk te maken waarom die tijd er nog toe doet. De antwoorden op deze vraag liggen voor de hand, maar ze zijn overtuigend: omdat er in die tijd van multiculturalisme interessante debatten werden gevoerd over tolerantie tegenover wie anders was, maar evenzeer over wat “ons” onderscheidt van wie niet bij ons hoort; omdat er bij de opkomst van een nieuw economisch systeem discussies ontstonden over de waarde van dingen en de “dingheid” van waarden; omdat in die tijd allerlei wetenschappelijke ontdekkingen een nieuw licht begonnen te werpen op de als alleen-zaligmakende geachte waarheid van religieuze inzichten en omdat in onze tijd de omgekeerde beweging zich mogelijk aandient. Ik druk het abstracter uit dan Goedkoop en Zandvliet dat in hun boek doen: het grote voordeel van hun erg concrete aanpak (personen en fenomenen staan centraal, en de lezer krijgt in dit boek talloze verhalen over sprekende en veelzeggende gebeurtenissen) is dat de bestudeerde periode echt tot leven komt. Daarbij gaan de auteurs de minder fraaie kanten van deze

gouden tijd overigens niet uit de weg. Het was een tijd van oorlog, van godsdienstvervolging en van ontbering evenzeer als van de bloei van de kunsten. De blinde idealisering die in sommige negentiende-eeuwse publicaties over de bestudeerde periode nog schering en inslag was – toen werd de mythe van de Gouden Eeuw eigenlijk uitgevonden – vinden we bij Goedkoop en Zandvliet gelukkig niet terug.

Wie echter dieper wil nadenken over de historische band tussen de Gouden Eeuw en die van ons zal na lectuur van het boek van Goedkoop en Zandvliet mogelijk een klein beetje gefrustreerd achterblijven. Analyse en bespiegeling vinden we hier uiteindelijk minder dan presentatie in woord en (vooral) beeld. Maar wie een eerste kennismaking wil met de boeiende bloeiperiode waarover het in dit boek gaat of wie, in de geest van wat Huizinga ooit schreef, een historische sensatie van de Gouden Eeuw beoogt, is bij Goedkoop en Zandvliet wel degelijk aan het juiste adres. (Ik zal in elk geval niet licht vergeten dat ook de brandweerslang een Nederlandse uitvinding is.)

JÜRGEN PIETERS

HANS GOEDKOOP & KEES ZANDVLIET, *De Gouden Eeuw. De proeftuin van onze wereld*, Walburg Pers, Zutphen, 2012, 192 p.